

KANSALAISTAIDON OPETUS-
SUUNNITELMAN ASEMA, ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

SF
Z-15
(1,74)

F I N N L A N D

Die Situation, Kontrolle und Entwicklung
der Lehrpläne in der Bürgerkunde

Georg-Eckert-Institut BS78

1 235 387 6

OPINTOPÄIVÄ 18.2.
SIVA-KOONTA
KANSALAISTAITO
OHJAAJAN OPAS

Suunnittelu
Juho Korhonen
Kyllikki Maaninen
Thor Nordqvist
Leena Pyöräniemi
Heikki Pöyhönen
Lauri Rajamäki
Pentti Takala

KANSALAISTAIDON OPETUS- SUUNNITELMAN ASEMA, ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

Die Sittenlehre, Kontrolle u. Entwicklung der

Lehrpläne in d. Bürgerkunde

Georg-Eckert-Institut

für internationale Schulbuchforschung

Braunschweig

JN -Bibliothek-

87/1202

SISÄLTÖ**OSIO 1**

Kansalaistaidon opetuksen keskeiset piirteet
Kertauskurssi I-II aallon materiaalin pohjalta
Keskusteluluento 45 min.

OSIO 2

Ryhmätyöskentely Kansalaistaidon tavoitteet toteuttamassa oppilaan
koko persoonallisuuden eheyttämistä ja mielenterveyttä 45 min.

OSIO 3

Lisävirikkeitä käytännön opetustyön ongelmien pohdintaan

LÄHTEET

POPS I s. 49-54
POPS II s. 170-185
Kansalaistaidon I ja II aallon koulutusmateriaali

KANSALAISTAIDON SIVA-MATERIAALI

I aalto	II aalto	III aalto
TAVOITTEET	MOTIVOINTI-AKTIVOINTI	OPPIMISVAIKEUKSIEN VOITTAMINEN
OPPISISÄLLÖT	ARVIOINTI	KOONTA
OPETUKSEN JA OPISKELUN SUUNNITTELU		
TYÖTAVAT		

OHJEET OHJAAVALLE OPETTAJALLE

KOONTAPÄIVÄN TAVOITE

- antaa pikakurssi kansalaistaidon opetuksesta niille opettajille, jotka ovat jääneet vaille tämän oppiaineen sovellusosien koulutusta I ja II aallossa
- luoda kertaava kokonaiskuva kansalaistaidon opiskelun keskeisistä kysymyksistä
- tutkia, millä tavoin kansalaistaidon eri osatavoitteet toteuttavat peruskoulun erityisesti sitä kokonaistavoitetta, joka POPS:ssa on nimetty »oppilaiden koko persoonallisuuden eheytyksen ja mielenterveyden edistämisen tavoitteet» (POPS I s. 49-54)
- Pohtia kansalaistaidon opetuksen ongelmia ja kehitysnäkymiä kuntakohtaisesti

OSIO 1.

Runko kertaavalle keskusteluluennolle, jossa osoitetaan kansalaistaidon opetuksen keskeiset ongelmakohdat sekä korostettavat piirteet.

Kansalaistaidon sovellusosien aikaisemmissa koulutusaalloissa on käyty lävitse tämän oppiaineen tavoitteet, oppisisällöt, opetuksen suunnittelu, motivointi-aktivointi sekä arviointi. Seuraavassa käytetään hyväksi näiden aiheiden koulutusmateriaalia, lähinnä kuvia.

Kansalaistaidon opetus voidaan rakentaa esimerkiksi tavoitetaulussa esitetyille oppiainekohtaisille **tavoitteille**. Niihin palataan seuraavalla tunnilla, jolloin käydään tavoitteet lävitse verraten niitä peruskoulun seitsemänten kokonaistavoitteeseen.

Oppisisällöistä tärkeimpiä piirteitä ovat tuntijaon vaikutukset oppiaineksen valintaa: vähäiset aikaresurssit on syytä tuntea. Merkillepantavaa on opetuksen painottuminen ala-asteelle.

Oppiaineksen valintaan (vrt. suunnittelu) vaikuttavina seikkoina kiinnitetään huomiota ruutuihin »oppilas» ja »muut tekijät». On syytä pohtia yhdessä miten kuntakohtaiset, paikalliset seikat tulee ottaa huomioon. (MONISTE 1) ks. myös vihkoa »Oppisisällöt» s. 3.

Kansalaistaidon opetukselle tyypillisiä piirteitä on eteneminen spiraaliperiaatteen mukaisesti. Sen aiheuttamiin erikoisongelmiin tulee pysähtyä ja miettiä, mitä se vaikuttaa opettajien yhteistyöhön, millaisia ongelmia syntyy, kun opettaja vaihtuu. On tarpeen tässäkin yhteydessä painottaa tavoitteiden tuntemisen ja kokonaisuunnitelman tärkeyttä (MONISTE 2 ja 3)

Työtapojen keskeiset ajatukset:

- sillä, mitä sanot, on paljon vähäisempi merkitys, kuin sillä, mitä annat oppilaiden tehdä. Tavoitteena on oppilaiden harjaantuminen
- sillä mitä opetat on pienempi vaikutus kuin omalla esimerkilläsi
- kun opetuksen yhtenä tavoitteena on fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti terve kansalainen, on myös oppimistilanteiden edistettävä tämän tavoitteen toteutumista

Opetuksen ja opiskelun suunnittelu on monista eri syistä tärkeää:

- kansalaistaito koostuu monista eri osa-alueista, jotka voidaan kuitenkin nähdä laajoina, järjestyneinä kokonaisuuksina (ks. tavoitteet)
- ajallisesti opetus etenee spiraalina ja eri osa-alueilla on omat spiraalinsa
- asiaa on enemmän kuin aikaa sen opettamiseksi
- oppilaat oppivat suunnittelua parhaiten suunnittelemalla
- ilman suunnittelua jää kukin osa-alue ja niiden muodostama kokonaisuus hahmottomatta sekä itselle että oppilaille (MONISTEET 4 ja 5)

Suunnittelun tulee pohjautua oppilaan siihenastisille tiedoille ja taidoille. POPS II s. 170: »Kansalaistaidon tulee ohjata oppilasta käyttämöön hyväkseen ja soveltamaan käytäntöön muiden aineiden yhteydessä jokaisen ihmisen elämään läheisesti liittyvistä peruskysymyksistä saamia tietoa».

Oppilas on saanut koko joukon tietoja jo aikaisemmassa ympäristöopin ja kansalaistaidon opiskelussa. Samoin oppilas saa tämän aiheen piiriin kuuluvaa sekä asiallista että epäasiallista tietoa myös koulun ulkopuolelta.

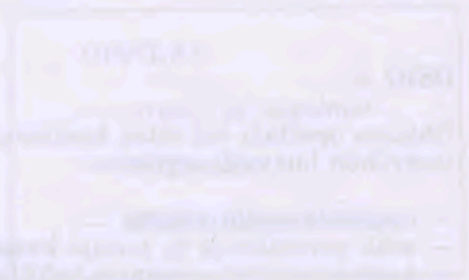
Opetuksen lähtötilanne on ennen suunnittelua syytä kartoittaa:

- Diagnostinen koe on tarpeen ainakin kansalaistaidon opetuksen alkaessa III luokalla ja opettajan vaihtuessa sekä opettajan saadessa uuden oppilaan

— oppilaiden kiinnostus on syytä kartoittaa oppilaita motivoivien aiheiden valitsemiseksi ja suunnittelun onnistumiseksi muutoin suunnittelu yhteistyönä oppilaiden kanssa on vaikeaa

Motivointi-aktivointi-materiaali pyrkii osoittamaan sen seikan, että kansalaistaito käsittelee asioita, joita niiden ollessa kunnossa — kuten terveys tai turvallisuus tai talous — ei kovin helposti arvosteta tärkeäksi. Niiden arvo ymmärretään vasta kun jokin niistä on vialla. (MONISTEET 6 ja 7). Sekä opettaja että oppilas motivoituvat jonkin asian tärkeäksi.

Oppilasarvioinnin keskeinen piirre kansalaistaidossa on se, että tässä oppiaineessa on muita paremmat mahdollisuudet affektiiviseen arviointiin ja palkintaan. Sen vuoksi affektiivisen ja psymotorisen alueen arviointiin tulee kiinnittää huomiota kognitiivisen alueen arvioinnin lisäksi. Samaa edellyttää myös kansalaistaidon tavoitteisto (MONISTE 8).

Faint, illegible text block, possibly a list or detailed notes, spanning across the middle of the page.

OSIO 2

Ryhmätyöskentely. Seuraavan ryhmätyöskentelyn tarkoituksena on toisaalta palauttaa mieleen kansalaistaidon tavoitteet, toisaalta osoittaa ne tavoitelauseet, jotka toteuttavat peruskoulun kokonaistavoitteisiin kuuluvaa pyrkimystä edistää oppilaan koko persoonallisuuden eheyttämistä ja mielenterveyttä (ks. POPS I s. 49-54). Lähteenä käytetään kansalaistaidon tavoitetaulua, joka on tavoiteosan liitteenä. Jokainen moniste 9:ssä oleva ranskalainen viiva vastaa yhtä tavoitelauseetta. (MO-

Ryhmätyöskentelyn suoritusohje on moniste 9:ssä.

Ryhmätyöskentelyn suorittaminen ja sen koonta kalvolle ja keskustelu aiheesta »Mahdollisuuksia mielenterveyden edistämiseen kansalaistaidon opetuksessa».

OSIO 3.

Ohjaava opettaja voi ottaa keskusteltavaksi seuraavia käytännön opetustyöhön liittyviä ongelmia:

- oppimateriaalin valinta
- mitä perustietoja ja taitoja kansalaistaidon opettaja tarvitsee
- kansalaistaidon arvioinnin kehittely siten, että affektiivinen ja psyykomotorinen arviointi voimistuvat
- luokan jakaminen opetusryhmiin eri tilanteissa: mahdollisuudet ja tarve, esimerkiksi jako sukupuolen mukaan tai käytännön harjoituksen järjestämiseksi. Mitä mahdollisuuksia olisi esim. siihen, että puolet luokan oppilaista voisi soveltaa käytäntöön terveellistä ravitsemusta käsitteleviä asioita kotitalousluokassa, vaikka ovatkin ala-asteen oppilaita, esim. valmistamalla itselleen aamupalan. Voisiko toinen puoli luokasta olla silloin harjoittelemassa jotakin taitoa, jossa pieni opetusryhmä on välttämätön?
- kansalaistaidon keskeiset alueet paikallisesta näkökulmasta tarkastellen
- vaikeimmin motivoitavat aihepiirit ja ratkaisumalleja vaikeuksien voittamiseksi
- kansalaistaito periodiopetuksena: miksi, miten
- kansalaistaidon tavoitelauseiden johtaminen yleisistä, tavoitetaulusa esitetyistä tavoitteista lukuvuoden, oppijakson ja oppitunnin tavoitteiksi. Tavoitelauseesta johdettaessa opettajan tulee muistaa, että tavoitelauseiden tulee olla sellaiset, että kukin niistä ilmaisee riittävän rajatun, mitattavissa olevan oppilaan pätekkäyttämisen muodon.

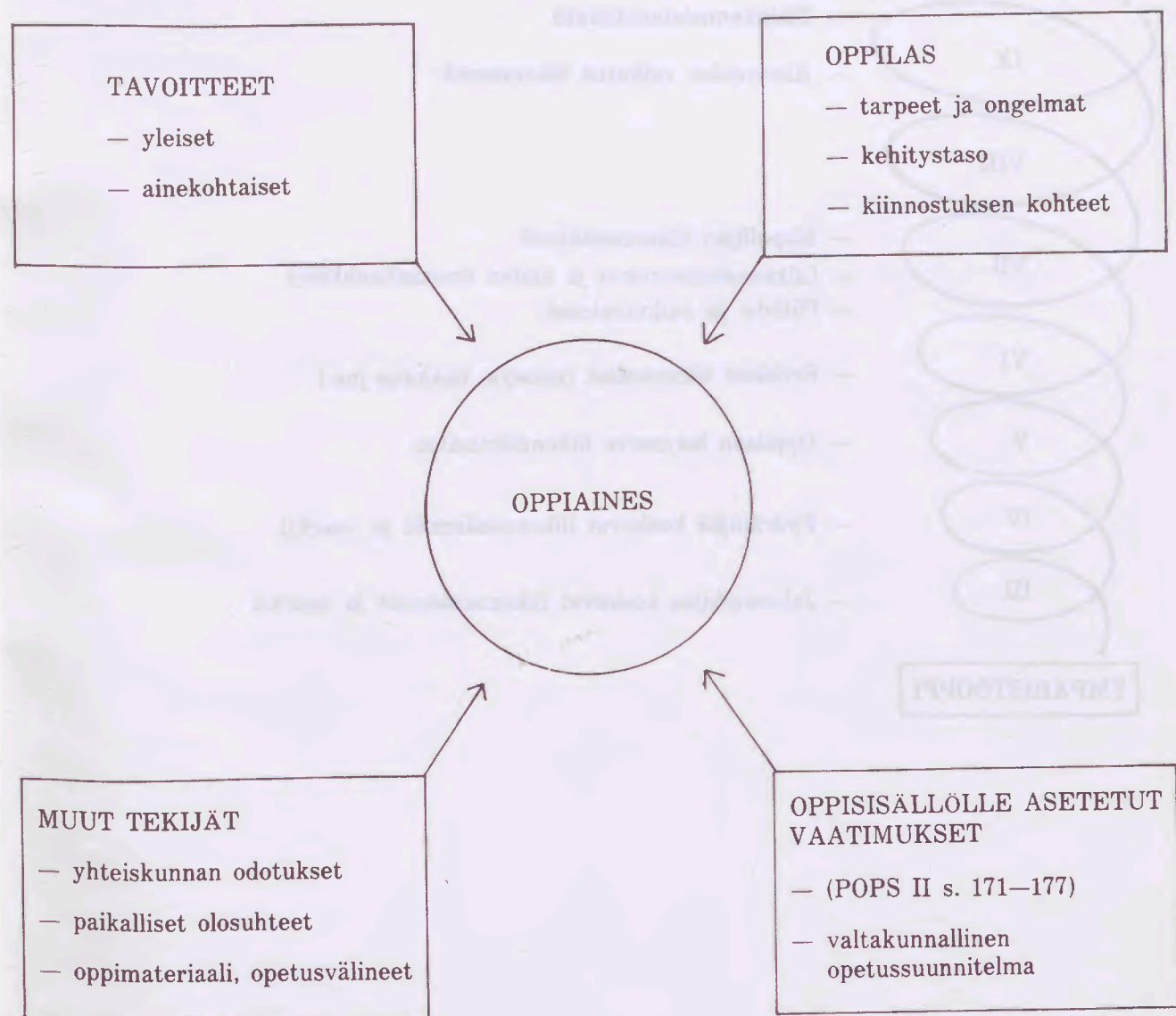

OPPIAINEKOKONAISUUS JA AIHEIDEN VALINTAAN VAIKUTAVAT SEIKAT

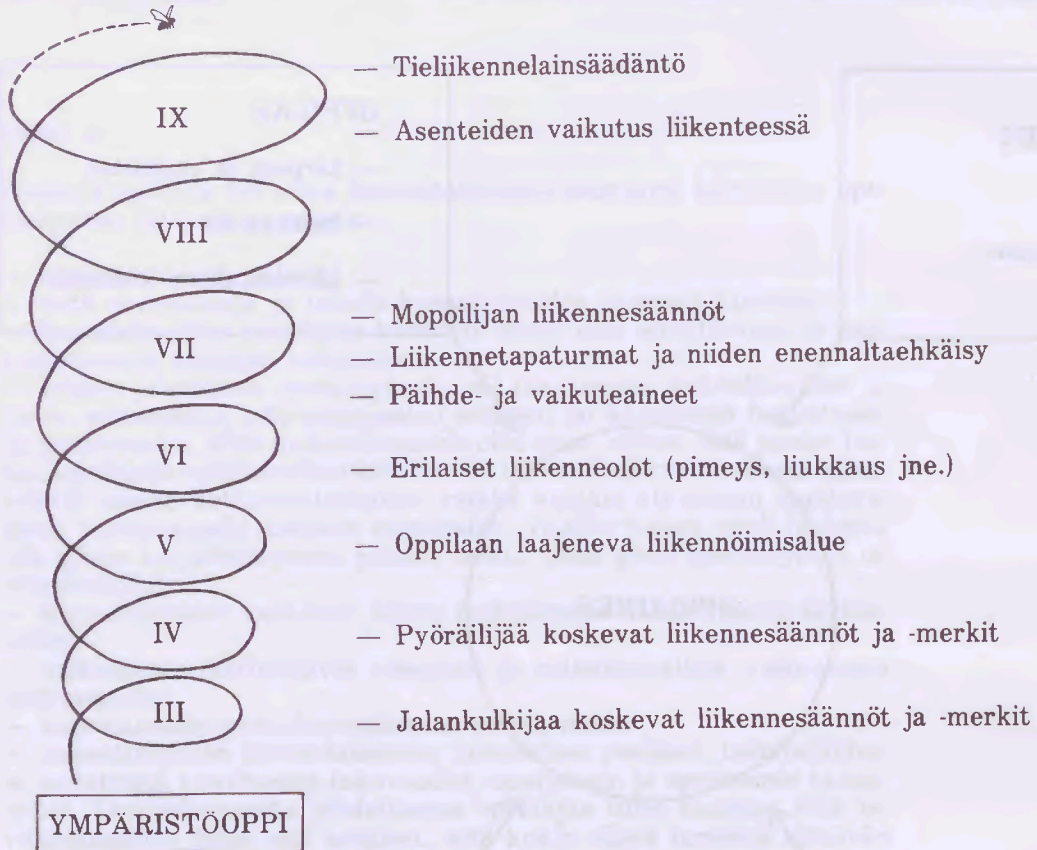
Konkreettinen lähtökohta:

III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	2						
2		2	2	1	1	2	t/10 pv.

KANSALAISTAIDON OPPIAINEKSEN VALINNAN PERUSTEITA

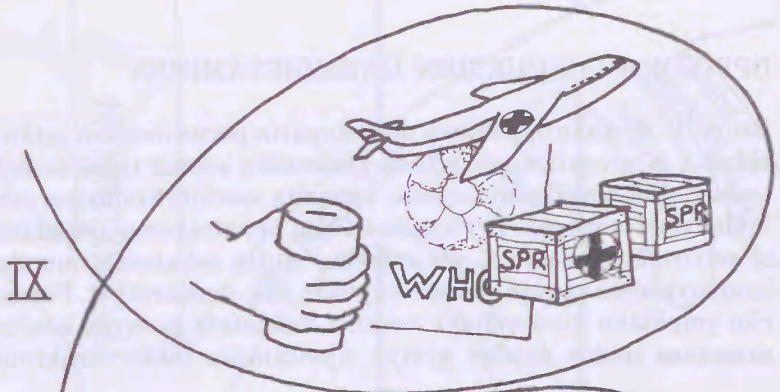

Esimerkki spiraaliopetuksen toteuttamisesta liikennekasvatuksessa

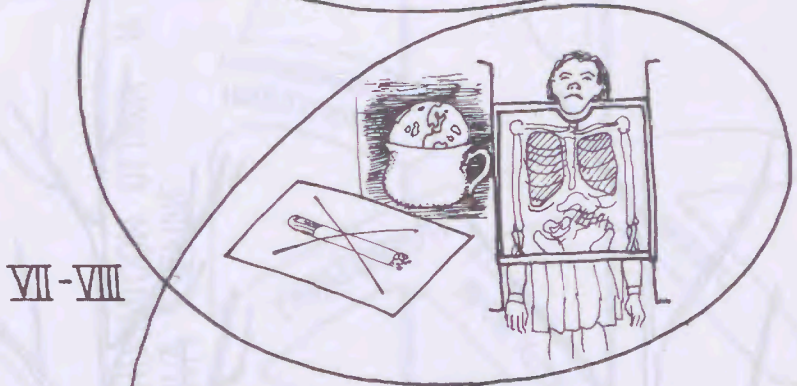

Esimerkki laajenevista piireistä henkilökohtaisen terveydenhoidon alueen tavoitelauseissa

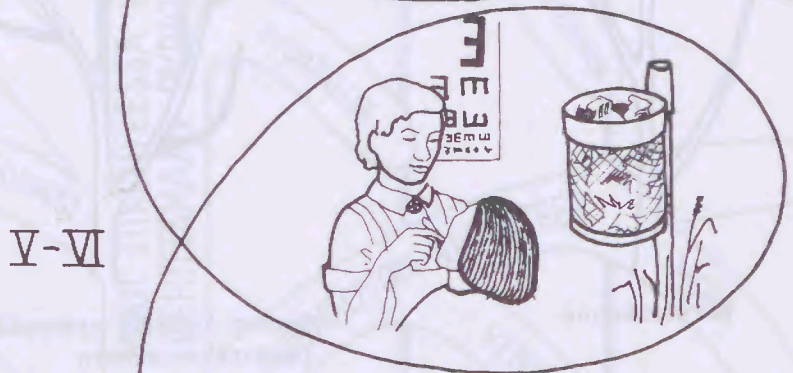
IX
Oppilas tuntee vastuunsa yhteiskunnan terveyden ylläpitämisestä ja edistämisestä ja toimii omalta osaltaan sen mukaisesti

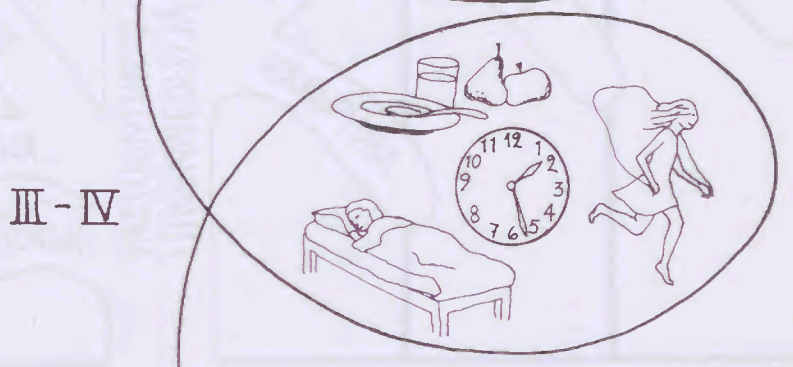
VII-VIII
Oppilas on perillä niistä mahdollisuuksista, joilla yksilöllisin ja yhteiskunnallisin toimenpitein voidaan edistää kansan terveyden tilaa

V-VI
Oppilas tuntee toimenpiteitä ja toimintamuotoja, joilla hänen ja hänen lähiympäristönsä terveyttä pyritään hoitamaan ja edistämään (esim. koulu-terveydenhoito, paikalliset terveydelliset määräykset ja ohjeet)

III-IV
Oppilas tietää henkilökohtaisten terveystottumusten vaikutukset terveydentilaan

OPPIKOKONAISUUKSIEN HAHMOISTAMINEN

Brunerin mukaan oppiminen on tietopiirin perusideoiden jatkuvaa avartamista ja syventämistä. Hänen mielestään koulun tulisi keskittyä sekä teorian että sovellettavuutensa kannalta merkityksellisten perusrakenteiden opettamiseen. Eri oppisisältöjen perusrakenne (strukturi) pitäisi selvittää oppilaille jo ala-asteella, mutta sellaisessa muodossa, että kysymyksessä olevan ikäiset oppilaat sen ymmärtävät. Perusstrukturiin ympätään myöhemmin vuosina lisätietoja ja myös koulun jälkeen saamansa tiedon oppilas pystyy sijoittamaan tähän strukturiin.

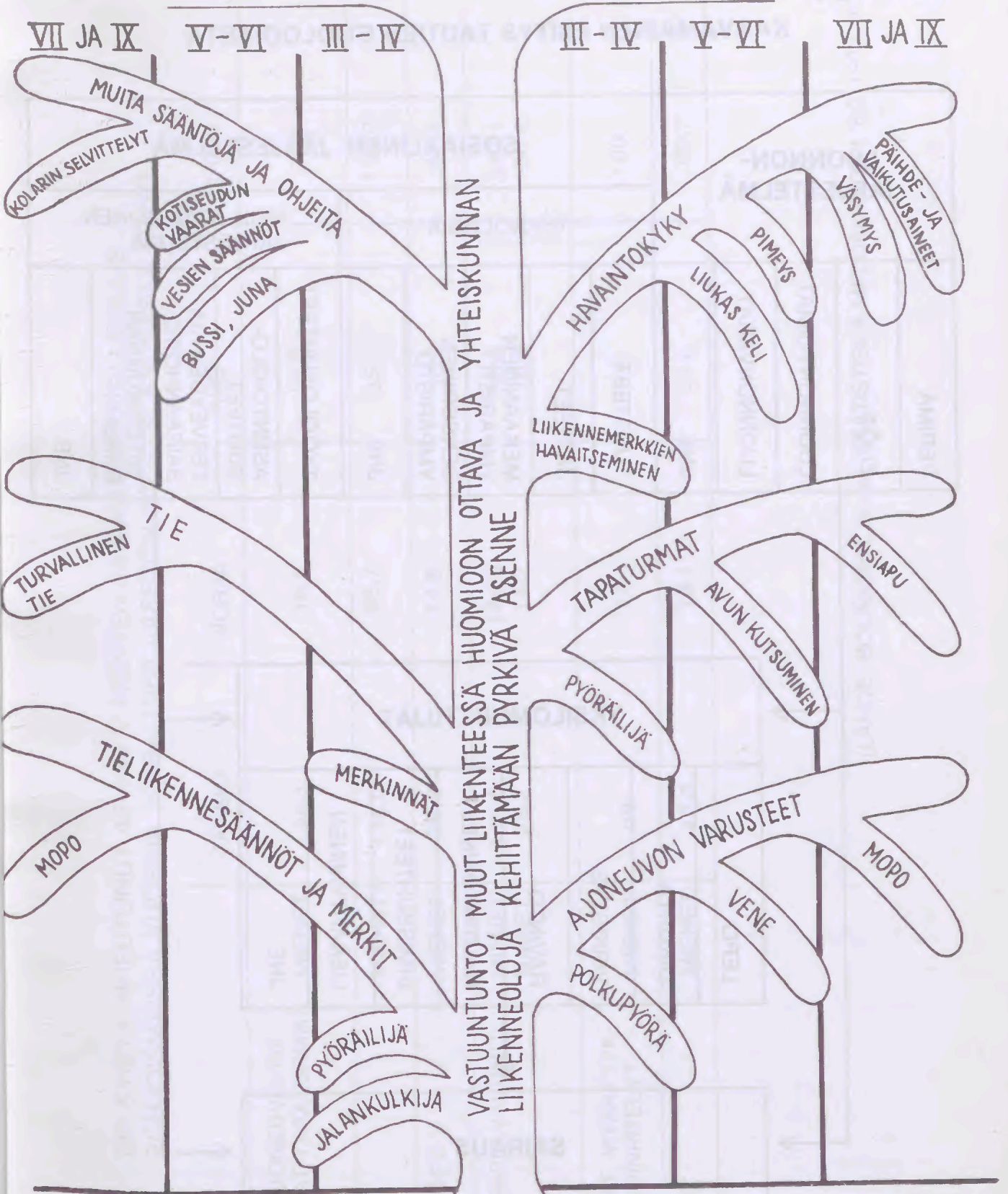

perusrakenne

uusien asioiden »ympääminen»
perusrakenteeseen

TURVALLINEN, JOUSTAVA LIIKENTEeseen OSALLISTUJA

YMPÄRISTÖOPPI

TURVALLINEN KOULUTIE

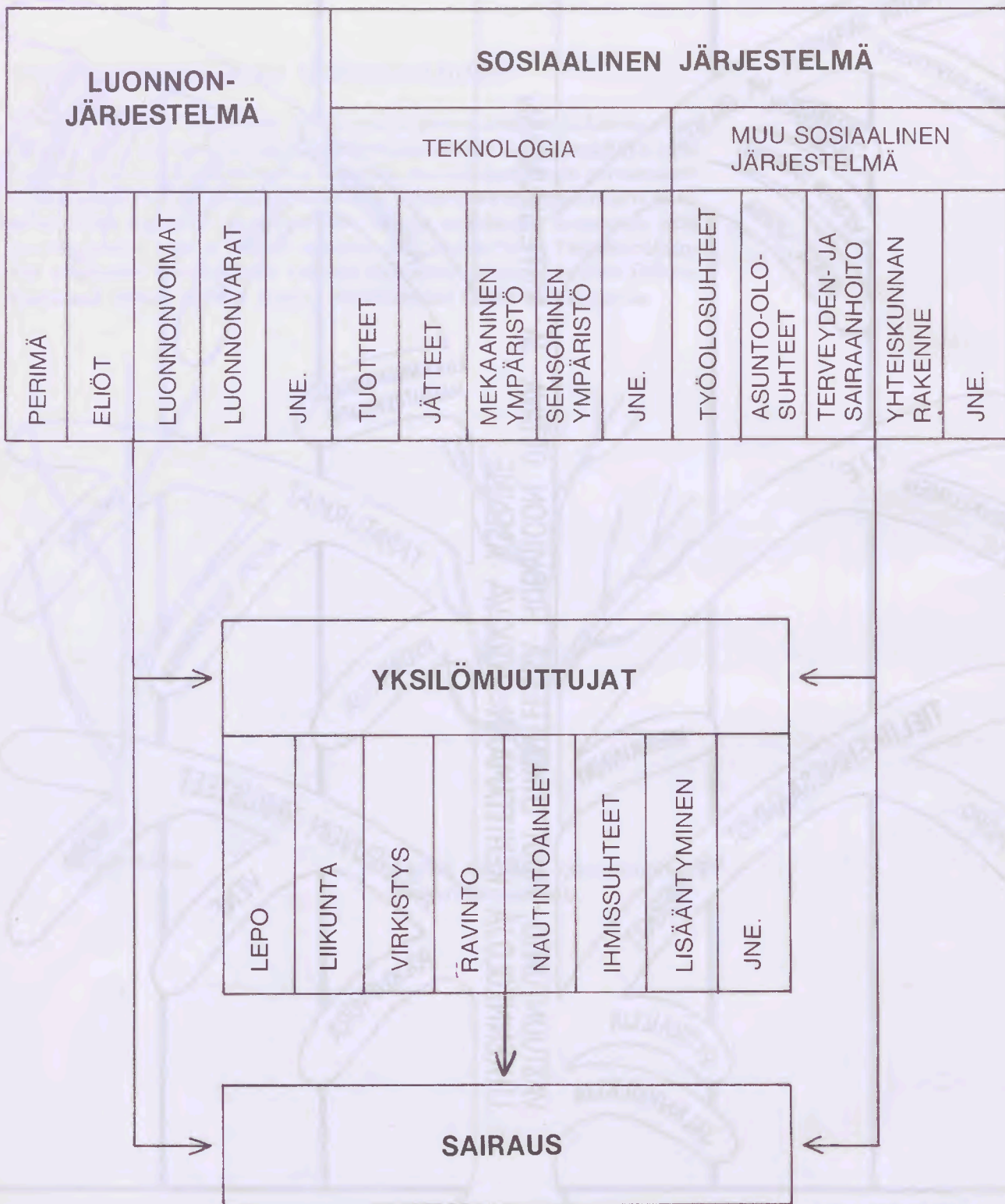
Sichere Schulweg

Georg-Eckert-Institut
für Internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

MONISTE 6

KAAVAMAINEN ESITYS TAUTIEN ETIOLOGIASTA

LÄHDE: TALOUSNEUVOSTO, TERVEYSPOLITIIKAN TAVOITTEITA
TUTKIVAN TYÖRYHMÄN RAPORTTI, HELSINKI 1972

ERI SYISTÄ AIHEUTUNUT 45—49 V MIESTEN JA NAISTEN KUOLLEISUUS
POHJOISMAISSA VUOSINA 1966—1968 VÄESTÖN 100 000 ASUKASTA KOHTI

	TANSKA	NORJA	RUOTSI	SUOMI
MOOTTORIAJONEUVOJEN AIHEUTTAMAT TAPATURMAT	26,1	16,8	19,6	39,7
KASVAIMET	114,0	95,7	85,1	139,9
KEUHKOSYÖPÄ	26,3	14,5	10,3	49,4
SYDÄMEN SEPELVALTIMO- TAUTI	115,6 25,2	145,9 14,2	89,4 16,1	347,1 36,4
TAPATURMAT, MYRKYTYK- SET JA PAHOINPITELYT	89,	78	114,	186,
ITSEMURHAT	42,2	18,1	51,8	60,7

(LÄHDE: BOLANDER, A—M, STATISTISKA MEDDELANDE, BC 1971:9)

MALLI ARVIOINNIN ERI KOHTEISTA

		ASIAN HALLITSEMISEN TASO →		
KÄYTTÄYTYMISEN KOLME ALUETTA	KOGNITIIVINEN (TIEDOLLINEN)	TUNNISTAMINEN MUISTAMINEN	YMMÄRTÄMINEN ERITTELEMINEN	ARVIOIMINEN SOVELTAMINEN
	AFFEKTIIVI- NEN	MOTIVOITUMINEN KIINNOSTUMINEN	OSALLISTUMINEN	ARVOSTAMINEN
	PSYKOMOTORINEN (TOIMINNALLINEN)	TOIMIMINEN MALLIN TAI OHJEIDEN MUKAAN	ITSENÄINEN TOIMIMINEN	LUONTEVA TOIMIMINEN
KANSALAISTADON OSA-ALUEET				
1. TAPAKASVATUS		K A P	K A P	K A P
2. PERHEKASVATUS		K A P	K A P	K A P
TERVEYSKAS- VATUS	a RAVINTO- KYSYMYK- SET	K A P	K A P	K A P
	b SAIRAUDET VAMMAT JA NIIDEN HOITO	K A P	K A P	K A P
	c HENKILÖKOHT TERV. HOITO	K A P	K A P	K A P
4. RAITTIUSKASVATUS		K A P	K A P	K A P
5. LIIKENNEKASVA- TUS		K A P	K A P	K A P
6. TAPATURMANTOR- JUNTA JA ENSIAPU		K A P	K A P	K A P
7. VÄESTÖNSUOJELU JA PALONTOR- JUNTA		K A P	K A P	K A P
8. TALOUDELLISUUS- KASVATUS		K A	K A P	K A P

MONISTE 9.

Merkitse rasti jokaisensellaista tavoitelausetta kuvaavan viivan kohdalle, joka mielestäsi toteuttaa seuraavaa peruskoulun kokonaistavoitetta: Oppilaiden koko persoonallisuuden eheyttämisen ja mielenterveyden tavoitteet Käytä apunasi kansalaistaidon tavoitetaulua ja POPS I s. 49-54.

1. TAPAKAS- VATUS	2. PERHEKAS- VATUS	3. TERVEYSKASVATUS RAVINTOKYSY- MYKSET	SAIRAUDET, VAMMAT NI- DEN HOITO	III-IV — — — —	HENKILÖKOH- TAINEN TER- VEYDENHOITO	III-IV — — —	4. RAITTIUS- KASVATUS	III-IV — — —	5. LIIKENNE- KASVATUS	III-IV — — —	6. TAPATUR- MAN TORJUN- TA JA ENSI- APU	III-IV — — —	7. VÄESTÖN SUOJELUN JA PALONTOR- JUNTA	III-IV — — —	8. TALOUDEL LISUUSKAS VATUS	III-IV — — —
III-IV —	III-IV — — — —	III-IV — — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —
V-VI —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —	V-VI — — —
VII-VIII —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —	VII-VIII — — — —
IX —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —	IX — — —

KUKIN VIIVA VASTAA YHTÄ TAVOITETAULUN TAVOITELAUSETTA.

Year	Month	Day	Time	Location	Activity	Remarks
1910	Jan	1	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	2	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	3	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	4	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	5	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	6	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	7	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	8	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	9	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	10	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	11	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	12	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	13	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	14	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	15	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	16	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	17	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	18	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	19	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	20	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	21	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	22	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	23	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	24	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	25	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	26	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	27	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	28	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	29	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	30	8:00	St. Paul	Service	
1910	Jan	31	8:00	St. Paul	Service	

Received of the
 Treasurer of the
 Church of St. Paul
 the sum of \$100.00
 for the year ending
 Dec 31, 1910.

Pastor
 St. Paul Church

